

Halk Sağlığı Açısından Savaş, Mülteciler, Sığınmacılar ve Geçici Koruma Altına Alınanlar

In Terms of Public Health; War, Refugees, Asylum Seekers and Temporary Protected People

Mustafa Tözün, Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD.
Mail: mustafatozun@yahoo.com

Özet:

Bu çalışmanın amacı; Dünya genelinde ve Türkiye’de savaşın yıkımını ve insanlığa kayıplarını istatistiklerle ortaya koymak, savaş nedeniyle ülkesinden başka bir ülkeye zorunlu göç edenlerin sağlık riskleri ve bu nedenle göç edenler için alınan sağlık tedbirleri hakkında bilgi sunmaktır. Bütün Dünyada; İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra da günümüze dek, kanlı ve yıkıcı savaşlar devam etmektedir. Bu savaşlar nedeniyle milyonlarca insan yurtlarını ve evlerini terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Günümüzde Türkiye için bir örnek; Suriyeli Geçici Koruma Altına Alınan insanlardır. Türkiye’nin Suriyelilere kapılarını açması ve diğer alanlarda olduğu gibi sağlık alanında da verdikleri hizmetler insanlık adına önemli bir başarı olarak kabul edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Mülteci, Sığınmacı, Geçici Koruma.

Abstract:

The purpose of this study is to reveal with statistics the destruction of war and the loss of humanity, and to provide information about compulsory health risks of migrating to another country due to the war in the country and the health measures taken to immigrants, worldwide and in Turkey. All over the world; After the World War II until the present day, it continues the bloody and destructive wars. These wars, millions of people are forced to leave their country and their homes due. Today is an example for Turkey; Syrian people are received Temporary Protected. From Turkey to Syria, to be opening its doors and in the field of health, the provided services, as in the other fields, should be considered as an important achievement for humanity.

Key words: War, Refugee, Asylum seekers, Temporary protection.

Amaç:

Bu çalışmanın amacı; Dünya genelinde ve Türkiye’de savaşın yıkımını ve insanlığa kayıplarını istatistiklerle ortaya koymak, savaş nedeniyle ülkesinden başka bir ülkeye zorunlu göç edenlerin sağlık riskleri ve bu nedenle göç edenler için alınan sağlık tedbirleri hakkında bilgi sunmaktır.

Giriş:

Savaş, devlet veya ulus içerisindeki veya devletlerin veya ulusların arasındaki rakip siyasal güçlerin arasında gerçekleşen silahlı çatışmalar olarak tanımlanabilir (Aslan, 2008). Birleşmiş Milletler İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın barış çağına girdiğini umut etmişti. Ancak tarihsel gelişim bu iyimserliği boşa çıkardı. Savaşlar İkinci Dünya Savaşı’ndan günümüze sürüp gitmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) 1996 yılında yayımladığı Raporu’nda; 1945-1992 yılları arasında 149 büyük savaş olduğunu ve 23 milyonun üzerinde insanın hayatını kaybettiğini bildirmektedir. Bu istatistik; 1945-1992 arasındaki savaşlarda ölenlerin sayısının 19. yüzyılda olan savaşlarda ölenlerin sayısından 2 kat, 18. yüzyılda olan savaşlarda ölenlerin sayısından ise 7 kat yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF], 1996). İkinci Dünya Savaşı sonrasında ölü sayısı 30.000’den yüksek olan savaşların bir listesi Tablo 1’de sunulmuştur. Tablo 1’de yer almayan ve ölü sayısı 30.000’in altında olan savaş sayısının da azımsanmayacak düzeyde olduğunu söylemek gerekir. Sağlık açısından bakıldığında terörle mücadelenin de savaş ile aynı kategoride alınması gerekir. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’nun bünyesinde kurulan “Terör ve Şiddet Olayları Kapsamında Yaşam Hakkı İhlallerinin İncelenmesine Yönelik Alt Komisyonu”nun Raporu’na göre Türkiye’de terör nedeniyle son 30 yılda 7.918 kamu görevlisi şehit oldu. 1984-2012 yılları arasında ölü olarak ele geçirilen terörist sayısı 22.101’dir. Yine 1984-2012 arasında 5.557 sivil Türkiye’de terör nedeniyle hayatını kaybetti. Aynı Rapor’da terör nedeniyle 14 ilimizden 62.448 hanede, 386.360 kişinin köylerinden göç etmek zorunda kaldığı, bunlardan yüzde 48.6’sının köylerine geri döndürüldüğü yer almaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2013).

Savaş adı	Tarih	Ölü sayısı
Suriye sivil savaşı	2011 - 2014	43.195
Afganistan savaşı	2001 - 2014	53.925
Somali sivil savaşı	1982 - 2014	39.549
Sudan Devletinin Militanlara karşı savaşı	1983 - 2013	97.099
Uganda Sivil Savaşı	1980 - 2013	127.529
Mozambik Devleti'nin RENAMO ve FRELIMO'ya karşı savaşı	1977 - 2013	115.889
Burma Devleti'nin Separatist Gerillalara karşı savaşı	1949 - 2013	49.862
Çad Sivil Savaşı	1966 - 2010	36.077
Sri Lanka Devleti'nin Tamil Militanlarına karşı savaşı	1984 - 2009	73.818
Birinci ve İkinci Kongo savaşları	1996 - 2003	79.858
Angola Devleti'nin UNITA Gerillalarına karşı savaşı	1975 - 2002	114.898
Eritre - Etiyopya savaşı	2000 - 2000	98.192
Afganistan Sivil Savaşı	1978 - 2000	536.297
Endonezya Devleti'nin Fretilin-Doğu Timor'a karşı savaşı	1975 - 1999	76.550
Kamboçya Devleti'nin Kızıl Kimerler'e karşı savaşı	1979 - 1998	87.520
Guatemala Sivil Savaşı	1965 - 1995	45.392
Ruanda Sivil Savaşı (Hutus ile Tutsis savaşı)	1990 - 1994	520.718
El Salvador Devleti'nin FMLN Gerillaları ile savaşı	1979 - 1991	51.663
Etiyopya Devleti'nin EPRDF'ye karşı savaşı	1976 - 1991	56.003
Etiyopya Devleti'nin Eritre Separatistleri ELF/EPLF'ye karşı savaşı	1964 - 1991	168.510
Lübnan Sivil Savaşı	1975 - 1990	131.104
Iran - Irak Savaşı	1985 - 1988	644.500
Vietnam – Kamboçya Savaşı	1978 - 1978	32.500
Çin Kültür Devrimi	1967 - 1976	2.050.000
Kamboçya Sivil Savaşı	1967 - 1975	250.000
Vietnam Savaşı	1965 - 1975	2.048.050
Hutu İsyanı	1972 - 1972	153.000
Bangladeş Savaşı	1971 - 1971	50.000
Nijerya Sivil Savaşı	1967 - 1970	75.000
Vietnam Sivil Savaşı	1955 - 1964	164.923
Cezayir Bağımsızlık Savaşı	1954 - 1962	184.886
Kamerun Devleti'nin UPC'ye karşı savaşı	1960 - 1961	60.000
Endonezya'nın PRRI, Permesta ve Darül İslam'a karşı savaşı	1953 - 1961	33.965
Birinci ÇinHindi – Fransa Savaşı	1946 - 1954	377.523
Kore Savaşı	1949 - 1953	995.025

Çin Sivil Savaşı	1946 - 1949	1.200.000
Yunanistan Sivil Savaşı	1946 - 1949	154.000
Hint Bölünme Ortak Şiddeti	1947 - 1948	200.000
Polanya and Sovyetler Birliği – Ukrayna Partizanları Savaşı	1945 - 1947	59,700
İkinci Dünya Savaşı	1939 - 1945	50,000,000

Kaynak: Wars since 1900. http://www.war-memorial.net/wars_all.asp (Erişim: 07.05.2015)

Tablo 1. İkinci Dünya Savaşı'ndan Bu Yana 30000'den Fazla Ölü Sayısına Sahip Savaşların Listesi

Savaşlar halk sağlığı açısından önemli bir sorun olan zorunlu göçü de beraberinde getirmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) 2013 yılı Küresel Eğilimler Raporu'nda; 2013 yılı sonunda, dünya çapında, yaklaşık 51.2 milyon insanın savaşların yol açtığı zulüm, çatışma, genel şiddet veya insan hakları ihlalleri nedeniyle yerleşim yerlerini zorunlu olarak değiştirdikleri rapor edilmektedir. Aynı Rapor'da bu 51.2 milyon insanın 33.3 milyonunun ülke içinde göçe zorlandığı, 16.7 milyonunun mülteci ve 1.2 milyonunun ise sığınmacı olduğu yer almaktadır. Mültecilerin %53'ü şu üç ülkeden iltica etmektedir: Afganistan (2.56 milyon kişi), Suriye (2.47 milyon kişi) ve Somali (1.12 milyon kişi). Mültecilerin yaklaşık yarısı 18 yaşın altındaki kişilerdir. Mültecileri kabul eden ülkelerin başında Pakistan (1.6 milyon mülteci) gelmektedir. Pakistan'ı İran (857.400 mülteci), Lübnan (856.500 mülteci) ve Türkiye (609.900 mülteci) izlemektedir. Bu Rapor'un istatistikleri, savaş ve iltica sorununun İslam Coğrafyası ve Türkiye için önemini gözler önüne sermektedir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [UNHCR], 2013).

Savaşlardan etkilenen en önemli kesim kuşkusuz ki çocuklar ve kadınlardır. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) 1996 yılı Raporu'nda son on yıl içinde savaş nedeniyle; 2 milyon çocuğun öldüğünü, 4-5 milyonun sakat, 12 milyonun evsiz kaldığını ve 10 milyon çocuğun da psikolojik travma yaşadığını bildirmiştir (UNICEF, 1996). Sivillere yönelik saldırıların olduğu savaşlar, kadınlar için seksüel şiddete maruz kalma riskini çok yükseltmektedir. Bosna Savaşı (1992-1995) bunun en çarpıcı örneklerindedir ve 1993 yılında 60.000 kadar Bosnalı kadına bu savaşta sistematik olarak tecavüz edilmiştir (Seifert, 1996).

Ülkelerini terk ederek başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalan göçmenlerin karşı karşıya kaldıkları sağlık sorunları yoksul grupların, özellikle kırsal alan yoksullarının sorunlarına

benzemektedir. Kötü beslenme, kaynakların yetersizliği, kalabalık yaşamdan kaynaklanan bulaşıcı hastalıklar ve sanitasyonun yetersizliği en önemli sağlık sorunlarının başında gelir. Geldikleri ülkeye bağlı olarak, yeni göçmenlerde sık görülen sağlık sorunları şöyle sıralanabilir: Tüberküloz, Hepatit B, Parazit hastalıkları, Kalp kapak hastalıkları, Sıtma, Cüzzam, Diyabet, Astım, Diş sorunları, Tecavüz veya işkence, *Post-travmatik* stres bozukluğu, Depresyon. Gebe göçmenler için erken doğum ve *preeklampsi* ve diğer *komplikasyonların* riski yüksektir. Küçük çocuk göçmenlerde; döküntüler, burkulmalar, incinmeler, üst solunum yolu enfeksiyonları, otitis medya, karın ağrısı, ishal, idrar yolu enfeksiyonları, kansızlık, *laserasyon*, baş ağrısı ve baş dönmesi sıklığı normal küçük çocuk popülasyonuna göre daha yüksektir. Yetişkin erkekler ise yoksulluk, stres, hareketlilik veya eğlence fırsatları eksikliği ile ilgili olarak madde bağımlılığına daha açıktır. Bu insanların sağlık hizmetine ulaşmasındaki eşitsizliklerin nedenleri arasında sağlık hizmetlerine erişimdeki yetersizlik, dil engelleri ve ayrımcılık uygulanması öncelikli olarak sayılabilir (Migrant Clinicians Network [MCN], 2015), (Women’s Health, 2015).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Türkiye Ofisi Verilerine göre Mart 2009 itibariyle Türkiye’de 11.581 mülteci, 6.851 sığınmacı bulunmaktadır. Bunların %45’i Iraklı, %23’ü İranlı, %17’si Afgan, %7’si Somalili ve geri kalanı Avrupa dışındaki 51 ülkeden gelenlerdir (Deniz, 2011). Mart 2015 itibariyle Türkiye’deki mülteci ve sığınmacıların geldikleri ülkelere göre sayıları şöyledir: Irak; 23.525, İran; 10.579, Afganistan, 10.160, Somali 2.703 ve diğerleri 11.308 olmak üzere toplam 58.275 kişi (UNHCR, 2015).

Türkiye için konunun en çarpıcı örneği; Günümüzde de devam etmekte olan Suriye Sivil Savaşı’nın ardından Türkiye’ye gelen Suriyelilerdir. Kasım 2014’de Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi tarafından “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması” yapılmış ve rapor edilmiştir. Bu Araştırma sonuçlarına göre; Kasım, 2014 itibariyle, Türkiye’deki Suriyelilerin sayısı 1.6 milyonu aşmıştır (2015 itibari ile bu sayı daha da yükselmiştir). Bu insanlar Türkiye’nin uygulamakla yükümlü olduğu ilgili uluslararası mevzuat gereği mülteci sayılmamaktadırlar. Bunların hukuksal tam karşılığı “**Geçici Koruma Statüsü altındaki insanlar**”dır. *Geçici Koruma Statüsü*; Resmi olarak iltica başvurusunda bulunmayan misafir statüsündeki zorunlu göç mağdurlarıdır. *Sığınmacı* ise iltica başvurusunda bulunmuş ve yanıt bekleyenlere denilir. İltica başvurusu kabul edilenler ise *Mülteci*dir. Ancak bu makalenin yazarları takdir ederler ki; sağlık alanından bakılacak olursa Suriyelilere misafir, mülteci,

sığınmacı veya geçici koruma statüsü altındaki kişi demek arasında hiçbir fark yoktur. Türkiye'ye gelen Suriyelilerin %53.3'ü 18 yaşın altındadır. Özel koruma gerektiren çocuk ve kadınların oranı % 75'in üzerindedir. Nisan 2011-Ekim 2014 arasında Suriyelilerin 60 binden fazla bebeği doğmuştur. Suriyelilerin çok azı kamplarda kalmakta olup; başta İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Kilis, Mardin, Adana, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Malatya olmak üzere 9 il hariç Türkiye'nin her iline dağılmışlardır. Araştırma sonuçları pek çok yönetsel, hukuksal, sosyokültürel ve sosyoekonomik konu üzerine sorunları ortaya koymaktadır. Biz sağlık üzerine olan konulara odaklanırsak; Araştırma sonuçları bize şunları söylemektedir: "Suriyelilerin yerleştirildikleri yerde başta gelen sorunlardan biri yerel halkın sağlık kurum ve kuruluşlarından yararlanmasındaki aksaklıklardır. Özellikle Suriyelilerin kalabalık oluşu ve Acil servisleri meşgul etmesi yerel halkı rahatsız etmektedir." (Erdoğan, 2014).

Türkiye Halk Sağlığı Kurumu'nun "Ülkemizde Geçici Koruma Altına Alınanlara Sunulan Sağlık Hizmetleri" başlıklı sunusundan ülkemizdeki Suriyelilere verilen sağlık hizmetleri hakkında özetle şu bilgileri elde ediyoruz: "Suriyelilere verilecek tüm hizmetlerde koordinasyon Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından sağlanmaktadır. Kamplardaki Suriyelilerin % 41'i kadın, %16'sı bebek ve 5 yaş altı çocuktur. Türkiye, Suriye vatandaşları için bugüne kadar **5.6 milyar Amerikan Doları** harcamıştır ki bunun içinde **950 milyon Türk lirası** sağlık harcamasıdır. Buna karşılık uluslararası camia yalnızca 300 milyon Amerikan doları harcamıştır. Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi 2013 yılında **Milli Gelirine göre en çok yardım yapan ülke olarak Türkiye'yi** gösterdi. Türkiye **Açık Kapı Politikası'nı** uygularken Avrupa ülkeleri Türkiye'nin Batı kapısını Suriyelilerin geçişine kapatmasını istemiştir. Suriyeliler Türkiye'ye sınır kapılardan geçiş yaptıklarında, Kayıt Merkezlerinde 'Acil gıda ve temiz su yardımı, Güvenlik ve Sağlık taraması ve Acil sağlık desteği' almaktadırlar. Daha sonra akrabaları var ise onların yanına yerleştirilirler. Akrabaları yok ise Geçici Barınma Merkezlerine yerleştirilirler. Sunulan sağlık hizmetlerinin koordinasyonu **Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü**'ndedir. Sağlık hizmetleri; **Geçici barınma merkezlerinde** Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu ve Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu tarafından, **Geçici barınma merkezlerinin dışında** ise Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu ve Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu ile gerektiğinde Üniversite Hastaneleri, Özel Sağlık Kuruluşları ve Gönüllü Sağlık Kuruluşları tarafından sunulmaktadır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından yayımlanan 2014/4 sayılı Genelge

çerçevesinde; sağlık hizmetleri, **sevk zincirine uygun olarak** gerçekleştirilecektir. Uygulama, hazırlıkların yapılmasını müteakiben, **Temmuz 2015**'te tüm ülkeye yaygınlaştırılmıştır. Kayıt altına alınmamış olanlara sadece **acil sağlık hizmetleri ve aşılama** gibi temel sağlık hizmetleri sunulacaktır.” (Keklik, 2015).

Sonuç:

Dünya genelinde günümüzde de savaş ve savaşa bağlı göç sorunu, bunun getirdiği yaşam ve sağlık sorunları önemini sürdürmektedir. Bu sorunlar Türkiye özelinde de devam etmektedir. Savaştan kaçan ve Türkiye'ye göç eden Suriyeliler konusu, Türkiye'nin bu konuda yaşadığı örneklerden biridir. Bu derleme; Türkiye ve komşu ülkelerin gündeminde sıcak bir konu olan savaş, mülteciler, sığınmacılar ve geçici koruma statüsü altında olanlar üzerine yapılacak olan halk sağlığı çalışmalarına katkı sunacaktır.

Bu çalışmanın vurguladığı en önemli sonuçlar;

- Dünyada ve ülkemizde savaşların en çok öldüren, en çok hastalandıran ve en çok sakat bırakan sağlık sorunlarına neden olma durumunun devam ettiği gerçeğinin kabul edilmesi,
- Halk Sağlığı çalışmalarında savaş nedeniyle ortaya çıkan sosyal ve sağlık sorunları konusunda planlı ve hazırlıklı olmanın gerekliliği;
- Sığınmacı, mülteci ve geçici koruma altına alınanlar için verilecek sağlık hizmetlerinde sağlık profesyonellerinin uluslararası ve ulusal mevzuat ve uygulanan politikalar yönünden bilgi düzeylerinin yüksek olması gerektiği sonuçlarına varılmıştır.

Kaynaklar:

1. Aslan MY. Savaş hukukunun temel prensipleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 2008; 79: 235-274.
2. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF). The state of the world's children, 1996. <http://www.unicef.org/sowc96/1cinwar.htm> (Erişim: 07.05.2015)
3. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR). Global trends, 2013. <http://www.unhcr.org/5399a14f9.html> (Erişim: 07.05.2015).
4. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) Türkiye İstatistikleri, 2015. [http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr\(22\).pdf](http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr(22).pdf) (Erişim: 07.05.2015).

5. Deniz O. Türkiye'nin doğu sınırında yasadışı geçişler. İç: UNHCR. İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem Ve Politika. sy.176-194, Ankara, 2011.
6. Erdoğan M. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi. "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması" yönetici özeti ve rapor, Kasım, 2014.
7. Keklik K. T.C. Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. Ülkemizde geçici koruma altına alınanlara sunulan sağlık hizmetleri. <http://www.saglikyonetimi2015.org/sunumlar/KANUNI-KEKLIK.pdf> (Eriřimi: 08.05.2015).
8. Migrant Clinicians Network. Migrant health issues. <http://www.migrantclinician.org/issues/migrant-info/health-problems.html> (Erişim: 07.05.2015).
9. Seifert R. The logic of sexual violence in wars. Women's Studies International Forum, voi. 19, Nos. 1/2, pp. 35-43, 1996. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. Terör ve Şiddet Olayları Kapsamında Yaşam Hakkı İhlallerini İnceleme Raporu. 24. Dönem, 3. Yasama yılı, 2013.
10. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/TER%C3%96R%20VE%20%C5%9E%C4%B0DDET%20OLAYLARI%20KAPSAMINDA%20YA%C5%9EAM%20HAKKI%20%C4%B0HLALLER%20N%C4%B0%20%C4%B0NCELEME%20RAPORU.pdf> (Erişim: 07.05.2015).
11. Women's Health. Minority women's health. <http://www.womenshealth.gov/minority-health/immigrant-migrant/> (Erişim: 07.05.2015).